

LUBO OLACH

JURIGA

KŇAZ · BUDITEĽ · POLITIK

MARENČIN PT

Juriga – kňaz, politik, buditeľ

ĽUBO OLACH

Juriga

kňaz, politik, buditeľ

MARENČIN PT

*Vydanie knihy a jej napísanie formou štipendia z verejných zdrojov podporil
Fond na podporu umenia*

u. fond
na podporu
umenia

© Lubo Olach, 2021

© Marenčin PT, spol. s r. o., Bratislava, 2021

Jelenia 6, 811 05 Bratislava

marencin@marencin.sk www.marencin.sk

Photo © Literárny archív Slovenskej národnej knižnice v Martine

Cover © Marenčin Media, 2021

Layout © Marta Blehová, 2021

925. publikácia

1. vydanie

ISBN 978-80-569-0765-8 (viaz.)

ISBN 978-80-569-0766-5 (ePDF)

ISBN 978-80-569-0767-2 (ePub)

Pár viet na úvod

Katolícky kňaz ThDr. Ferdinand Juriga tiež patrí do panteónu slovenských velikánov, o ktorých sa nehovorí, a keď, tak len úchytkom. Myslím si však, že si zaslúži našu pozornosť už len preto, že 19. októbra 1918 vystúpil na uhorskom sneme, kde aj po slovensky predniesol svoj „Ohlas“. „Pod kúzlom sebaurčovacího práva národov spiaca Popoluška sa zobúdz, hlavu dvíha a slovenský národ srdcom a dušou volá. My po Slove a po slove Slováci! My sme my! My sme svoji! My sme národ svojej reči a my sa nedáme! Naše slovenské národné sebaurčovací právo si žiadame na prirodzenom základe sebaurčovacího práva národov, na historickom základe ako dedičia Veľkomoravskej ríše Rastislava, Svätopluka, Cyrila a Metoda, aby sme ako osobitný kmeň tvorili svoju osobitnú vlastnú štátnu spoločnosť na území, na ktorom sme osídlení.“

Týmto prejavom navždy zapísal svoje meno do dejín slovenského národa. Preň ale urobil ešte podstatne viac. Od roku 1905 bol poslancom uhorského snemu. V ňom statočne bránil slovenské záujmy, a to až do októbra 1918. Medzitým mal však dvojročnú pauzu. Namiesto v poslaneckých laviciach sedel v rokoch 1907 až 1909 vo väzení vo Vacove. Odsúdili ho za

publikovanie článkov, v ktorých kritizoval pomery, ktoré na Slovensku vládli vďaka maďarským úradom.

Ferdinand Juriga hovorí, že „dejiny národov tvoria činy osôb, udalosti na istom mieste, v istom čase. Osoby, ktoré svojím výkonom značne prispeli k zachovaniu, zdokonaleniu a vývinu niektorého národa alebo inej osobitosti, sú živototvornými osobami tejže osobitosti a ľudstva. Ich príspevok k životu národa činí časť života tohože a patrí do dejín národa. Dejiny národa sú životným živlom národa. Poznať dejiny svojho národa znamená zosilňovať v sebe životný živel národný.“

Ferdinand Juriga, po záhorácky Ferdiš Juriga, nielen toto hlásal, ale podľa týchto slov aj žil. Svedčí o tom celý jeho život, ktorý sa vám v tejto knižke pokúsim priblížiť. Pravda, mnohé veci v jeho živote neboli celkom dopovedané alebo boli zamlčané. Tieto biele miesta som sa snažil dopísať tak, ako by ich asi vylíčil on. Nevymýšľal som si, len som chcel v rámci autorskej licencie určité veci doplniť tak, aby bolo zrejmé, čo chcel Ferdiš Juriga povedať či naznačiť. Pre kňaza v jeho postavení to nie je prekvapujúce.

Keďže Juriga pochádzal z Gbiel a bol hrdý Záhorák, nechávam najmä jeho priame vyjadrenia pre väčšiu autentickosť tak, ako ich povedal. To isté sa týka aj niektorých pasáží, ktoré som pre zachovanie dobovej atmosféry napísal v archaickom kontexte. Niekedy sú trochu nezrozumiteľné, ale dá sa im porozumieť. Ferdiš Juriga bol všestranná osobnosť. Bol svojrázny a neznášal nad sebou niekoho, kto by mu rozkazoval. To sa prejavovalo aj v jeho vzťahu s Andrejom Hlinkom. S ním raz bol kamarát, potom bol zase jeho najväčší nepriateľ a po čase

opäť kamarát, ale Hlinka si ho napriek zmiereniu v roku 1935 už držal od tela.

Ferdiš Juriga sa po vylúčení z HSES onedlho spamätal. Zakrátko potom síce odišiel na vlastnú žiadosť do penzie, ale – hoci sklamaný – nezložil ruky do lona čakajúc na smrť. Energicky sa zapojil do aktivít Slovenskej ligy v Bratislave, v ktorej sa stal podpredsedom. Vďaka nemu sa podarilo lige na Dunajskej ulici, v strede Starého Mesta, postaviť reprezentačnú budovu. No tým sa jeho aktivity nekončili. Pričinil sa tiež o to, aby v slovenských dedinách štát staval školy, pretože vedel, že bez vzdelanosti národa sa Slovensko neposunie vpred. Naposledy verejne vystúpil so svojím prejavom na svojom obľúbenom mieste, na Devíne. Bolo to 5. júla 1945 na Všeslovanskom dni, kde rečnil pred plným amfiteátrom. Jeho vystúpenie diváci odmenili veľkým aplauzom.

I. ČASŤ

V škole

Ferdinand Juriga sa narodil 12. októbra 1874 v Gbeloch. Dá sa povedať, že tento záhorácky región ho poznačil na celý život, a to v dobrom i v tom horšom. Pri krste mu rodičia dali meno Ferdinand, čo sa ale v Gbeloch vyslovovalo ako Ferdiš. Tomuto menu sa tešil, lebo tvrdil, že keby sa volal Vendelín Krupica, nikdy by nebol z neho Ferdiš Juriga. Aj preto neskôr ako kňaz dával deťom-krstencom pekné mená, aby Slováci neboli samí Jánovia, akoby viac svätých ani nepoznali. Ferdiš mal dvoch bratov Ondriša a Jána a mladšiu sestru Máriu.

Jeho rodičia, otec Michal a matka Mária, patrili v Gbeloch medzi stredných roľníkov. Jurigovci všeobecne vynikali veľkou telesnou silou, smelosťou a aj bystrou vtipnosťou, čo Ferdiš dostal do vienka. V staršom veku to mnohokrát demonštroval. Otec aj mama radi čítavali. Boli medzi prvými členmi Spolku sv. Vojtecha. Mali predplateného „Hlásnika“, čo v tých časoch bolo znakom istej vzdelanosti. Juriga starší sa ako agitátor horlivo zúčastňoval na predvolebných kortešačkách v prospech Andreja Radlinského. Veľký vplyv na mladého Jurigu malo rozprávanie jeho otca o tom, ako to bolo pri veľkej národnej bitke, ako to on volal, v Skalici. Bili sa s Maďarmi a hoci, ako

tvrdil, žrd' zástavy na nepriateľoch dolámal, dostal aj on poriadnu nakladačku. Odležal si to, ale nelutoval to. Často o tom Ferdišovi rozprával, čo mu zostalo v živej pamäti. Počas života si neraz zapomínal na veľký obraz hlavného kostolného oltára, v ktorom svätý Michal bojuje s diabľami a pritom ich vráža do pekla. Aj tento výjav vplýval na jeho celoživotnú silnú vieru v Boha.

* * *

Pred dovŕšením šiesteho roku ho rodičia dali do gbelskej školy. Bola to, takpovediac, taká cvičná škola. Jeho prvý učiteľ bol až príliš dobrý, čo žiaci, samozrejme, využívali. Nebrali ho veľmi vážne. Robili mu všelijaké prieky, a keď ich potom palicou naháňal po triede, tak mali z toho veľkú zábavu. Ten skutočný život sa začal Ferdišovi až o rok neskôr. Bol koniec augusta, už mali po žatve, keď podvečer prišiel za ním otec. Chvíľu ho zamyslene pozoroval a potom sa mu prihovril.

„Synak, máš už sedem rokov a je načase, aby si išiel na riadnu školu. Tu v Gbeloch by si sa toho veľa nenaučil. Mama ťa zajtra zavedie k strýčkovi kanonikovi Jánovi Jurigovi do Ostrihomu. Tam budeš chodiť do škôl, aby z teba niečo bolo. Nebudeš to mať ľahké, ale strýčko je dobrý človek, tak sa ničoho báť nemusíš. On ti, keby bolo treba, pomôže. No musíš sa spoliehať predovšetkým na seba. Tak to už v živote chodí.“

Nemal čo k tomu dodať. Vedel, že pôjde do Ostrihomu do škôl, a tak ho otec neprekvapil. V duchu sa ale trochu bál ísť do neznámeho prostredia. Na druhej strane sa však tešil, že uvidí

nový svet a niečo sa aj naučí. Ako sedemročného ho mamička zaviedla k strýčkovi, kanonikovi Jurigovi. Naposledy sa s ním rozlúčila a on zostal sám v cudzom svete. Spolu s ním tam síce študoval aj o štyri roky starší brat Janko, ale ten sa poväčšine staral sám o seba. Spoločnosť im robil ešte bratanec Ján Juriga z Unína, ktorý s nimi býval a aj chodil do školy. Potešilo ho aspoň to, že v dome sa hovorilo po slovensky. Pánovi kanonikovi, ktorý mal na krku už osemdesiat krížikov, pomáhala starať sa o troch chlapcov jeho sedemdesiatročná setra Mariška. Tá mala ešte poruke mladú dvadsaťročnú slúžku. Nuž a v tomto svete mal Ferdiš žiť bez navštívenia rodného kraja šesť rokov.

Strýčko, hovoril si v duchu Ferdiš, nás údajne naschvál vychováva v chudobe, aby sme vraj nespánsteli. No či sú moji rodičia nejakí páni? Či nie som z domu naučený pomáhať a ráno vstávať? Tej roboty, čo tu všetci traja dostávame, veru nie je málo. Ešteže mi ide dobre učenie, lebo inakšie by som školu nezvládal. Pravda, jedla máme dosť, aj v pekných posteliach spíme, no len keby horšie nebolo – skončil nakoniec so svojimi úvahami optimisticky.

Podučiac sa maďarčine našiel si aj kamarátov. No nebolo to len tak. Uznanie medzi nimi si musel vybojovať. Posmievali sa mu „bozák gyerek“, bozák používali namiesto Slováka, a znamená to *bozať*, či „pap gyerek“ teda *kňazské dieťa*. Najskôr ho to jedovalo a nie raz sa za tieto pokriky aj pobil. Potom si však uvedomil, že čím viac sa na to jeduje, tým viac to na neho kričia. Raz keď na neho zase začali pokrikovať, nedal sa a zakričal na nich:

„Igen, bozák vagyok a papgyerek vagyok, áno som kňazské

dieťa, ale čo je tvoj otec? Chudobní tovariš či remeselník? A čo je viac? Kanonik alebo tvoj otec príštipkár?“

Chlapcov toto porovnanie prekvapilo a odvtedy ho začali rešpektovať. Nakoniec sa skamarátili a spolu vyvádzali rozličné kúsky, na ktoré sa v Ostrihome ešte dlho spomínalo. Pomohlo mu aj to, že mal stále dosť peňazí. Podarilo sa mu dostať medzi úradne platených miništrantov, aj keď bol len dobrovoľník. Kanonici im dávali za omšu po štvoráku či po šesťáku, takže mal často aj dvadsať grajciarov denne, pričom si niečo vyprosil aj od tetky. Ako dospelý často spomínal, že takým pánom, ako keď miništroval v Ostrihome, už nikdy nebol.

Ferdiš znamenite strieľal z praku, rád chytal ryby a Dunaj si tak obľúbil, že sa v ňom skoro štyrikrát utopil. Pre jeho všelijaké výmysly ho kamaráti radi volali do partie a on vďačne išiel medzi nich. Zúčastnil sa aj na tvrdej dvojročnej vojne medzi murárskymi učňami a gymnazistami.

„Ferdiš, vieš o tom,“ prihovoril sa mu kamarát Zoli, „že do Ostrihomu príde cisár pán?“

„Nie, ešte som to nepočul. Ak je to ale pravda, tak by sme mu mali niečo vyparatiť.“

„Čo také máš na mysli?“

„Neviem, ale snáď niečo vymyslím. Porozmýšľaj aj ty.“

Dlho si lámal hlavu nad tým, čo by mu mohol vyviešť. Nezapadlo mu však nič vhodné, a tak to nechal na príležitosť, ak sa dáka naskytne. A tá naozaj prišla, aj keď bola veľmi riskantná. Po príchode cisára bolo celé mesto na nohách. Trasa, po ktorej mal panovník ísť, bola obklopená ľuďmi. Všade stáli žandári a dávali pozor, aby sa jeho veličenstvu nič zlého

nestalo. Ferdiš si však všimol, že zadná os cisárskeho koča je dosť veľká, aby sa na ňu dalo sadnúť. A tak sa o to pokúsil. Za kočom bežalo veľa ľudí, no nikomu nenapadlo to, čo jemu. Pri bazilike šikovne vyskočil na os a už sa viezol až ku gymnáziu. Vtedy si ho všimli žandári a hrozivo k nemu bežali. Neváhal, rýchlo skočil z osi dolu a zmizol v dave ľudí. Takýto kúsok mu v očiach spolužiakov vyniesol veľký rešpekt i uznanie a veru dlho sa o ňom hovorilo.

Ferdiš ani popri študentských pestvách nezanedbával školu. Rád sa učil a počas štúdií v Ostrihome si zo svojich ušetrečných peňazí vybudoval malú knižnicu. Po šiestich rokoch však prišiel čas vrátiť sa domov. Strýček mal už osemdesiatšesť rokov, jeho sestra osemdesiat, takže chlapci im už boli na ťarchu. Ferdinanda poslali späť do Gbiel ako dvanásťročného. Strýko Jozef Kubina ho odviezol do Trnavy, dal mu päť zlatých a povedal mu, kadiaľ má ísť. Nato sa obrátil a vydal sa späť do Ostrihomu.

Ferdiš zostal v Trnave sám ako prst. Po hodnej chvíľke, keď rozmýšľal nad svojou situáciou, sa spamätal a v duchu si zopakoval trasu, po ktorej sa má vydať, aby prišiel až domov. Najskôr sa teda musím dostať k strýčkovi farárovi Andrejovi Kubinovi do Dolnej Krupej. To sa však ľahko povie, ale ako sa tam dostanem, to mi už nepovedal. No skôr ako sa vydám na cestu, kúpim si niečo pod zub. Potom sa mi bude ľahšie rozmýšľať. Ako sa tak prechádzal po Trnave, všimol si množstvo furmanov z celého okolia. Napadlo mu, či tu nie sú aj furmani z Krupej. Začal sa vypytovať rad radom všetkých, ktorých zbadal.

„Dobrý deň, gazda,“ oslovil zase jedného furmana, „nejdete náhodu do Dolnej Krupej?“

„Chlapče, prečo sa pýtaš? Čo tam máš vari namierené?“

„Veru hej. Idem za pánom farárom Andrejom Kubinom.“

„A ty si mu čo?“

„To je môj strýček.“

„No dobre, tak ťa k nemu zoberiem, ale musíš niečo zaplatiť. Dones liter pálenky a s ňou môžeš rovno nasadať.“

„Dobre, gazda. O chvíľku som tu aj s fľaškou. Zabehnem hen do krčmy a hneď prídem.“

„Tak sa ponáhľaj, lebo som už smädný,“ dodal so smiechom gazda a v duchu sa tešil, ako lacno príde k pálenke.

Ferdišovi sa u strýčka veľmi nepáčilo, lebo nemal tam čo robiť. Nudil sa. Okrem toho pán farár bol prísny, ale niekedy zdanie klame. Svedčí o tom aj príhoda, ktorú s ním zažil. Strýček mal zrejme zmysel pre kanadské žartíky. Veď ako inak hodnotiť jeho počínanie pri holení podomového obchodníka, ktorý prišiel na faru?

„Ferdiš,“ oslovil ho strýček, „ten chlap, čo tam sedí na lavičke, chce, aby ho niekto oholil. Zober si britvu, čo je v šuflíku pod stolom, glycerínové mydlo, a choď za ním, že ho oholíš.“

„Strýčko, ale ja som ešte nikoho neholil. Bojím sa, aby som ho neporezal. Nemohol by ho oholiť niekto iný?“

„Neboj sa, Ferdiš, s tou britvou ho nepodrežeš! On bude rád, že ho niekto oholí. Tak bež, nech vidím, ako to zvládneš.“

Ferdiš nelenil. Vybral sa za neznámym chlapom s otázkou, či ten chce, aby ho oholil. Po jeho prikývnutí ho namydľil a začal ho holiť. Až vtedy si všimol, že strýčko mu dal tupú

britvu a ani glycerínové mydlo nebolo na túto činnosť práve najlepšie. Tupou britvou mu vlastne trhal chlpy a popri tom ho trikrát porezal. Keď bol chlap na pol tvári oškriabaný, prišiel pán farár a zavolať: „Do kostola!“ Tak teda išli do kostola. Sadli si na lavicu vedľa sakristie. Ferdiš, pozerajúc sa na svojho suseda, sa nezdržal smiechu. Keď sa Andrej Kubina na „Domina vobiscum“ obrátil k farníkom, musel sa schovať pod lavicu. Aj keď bol pán farár veľmi pobožný a prísny, keď zbadal polo-oholeného chlapa, predsa sa takmer nebadane usmial.

Na druhý deň po tejto „akcii“ sa Ferdiš vybral ďalej. Strýček mu dal päť zlatých a cez Hornú Krupú ho poslal domov. Z Krupej sa dostal do Nádaša. Tam zaplatil poštárovi, ktorý ho na voze zviezol cez Jablonicu do Senice. Stadiaľ sa pustil peši do Čáčova. Tu prvýkrát v živote okúsil evanjelickú bojovnosť. Keď sa chlapcov dobromyseľne spýtal, či ten kostol, ktorý vidí, je luteránsky, tí sa na neho vrhli s pokrikom: „My ti dáme luterána!“ a už ho chceli biť. Našťastie mal poruke palicu a tou sa obránil. Výbojnosť luteránskych chlapcov mu však v pamäti ostala po celý život. Neskôr katolíkov vždy učil a povzbudzoval, aby aj oni boli takí bojovní a namiesto ústupčivosti na poli národnom či ekonomickom sa vedeli za svoju pravdu pobiť.

Z Čáčova do Dojča prišiel, keď sa už zmrákalo. Prespal v jednom dome na zemi v kuchyni. Ráno zamieril do Šaštína. Tam sa už cítil skoro ako doma. Veď sem s mamkou často chodil na púte. Nakoniec cez Smolinské sa dostal domov, do Gbiel. Keď po šiestich rokoch prišiel na kopec nad gbelskou kalváriou, hľadal očami, kde je vedľa kostola jeho rodný dom.

No nenašiel ho, lebo sa naň už dobre nepamätal. Zrazu zazrel cintorín. Hlava sa mu zakrútila, až si musel na chvíľu sadnúť. Čosi divné mu stískalo srdce a do očí sa mu tislí slzy. Vtedy si prvýkrát uvedomil, že doma už nemá tatíčka. Spomenul si, ako po dvoch rokoch v Ostrihome prišla za ním jediný raz mamka a povedala mu, že tatuško umrel. Po dosť dlhej chvíli sa spamätal a pustil sa dole do mestečka. No rodičovský dom nájsť nevedel. Musel sa ľudí na ulici opýtať, kde je dom Michala Jurigu. Potom prišlo radostné zvitanie. Mamka práve na dvore čosi robila, keď ho zbadala. Pozreli na seba a už si boli v náručí. Priviedla ho do izby. V nej bol o osem rokov mladší brat Ondriš. Toho Ferdiš ešte nevidel, ale rodná krv sa nezaprela. S výkrikom „bratříčku“ sa objali a vybozkávali. Privítala ho aj sestrička Mária, osemročné pekné dievčatko. Aj ona sa k nemu pritulila a objala ho. Tolko lásky za celých šesť rokov, čo bol v Ostrihome, nezažil. Na túto chvíľu často spomínal, keď túžil po rodinnom živote.

Dva mesiace prázdnin ubehli ako voda. Prišiel čas vrátiť sa do školy. Mamka ho zaviedla do Skalice, kde nastúpil do tretieho ročníka gymnázia. Toto mesto, ako sa neskôr ukázalo, malo na jeho život rozhodujúci vplyv. Hoci sa v strýčkovej domácnosti v Ostrihome hovorilo po slovensky, mimo nej prevládal maďarský živel, ktorý voči Slovákom nebol priateľský. V Skalici to bolo opačne. Aj keď školy boli maďarské, celé mesto malo duch slovenský. Skalica dala slovenskému národu Dr. Pavla Blahu aj ďalších národovcov, ktorí rozdúchali národný plameň v mimoriadnej miere. Ferdinand za svoje plné národné povedomie ďakuje pátrovi Titovi Medlenovi,